

Török Péter

BIHARI VONATKOZÁSÚ IRATOK BUDAPEST FŐVÁROS LEVÉLTÁRÁBAN¹

Az informatika és az internet rohamos térnyerése a tudományos kutatások területén is új, eddig nem ismert, nem használt szegmenseket, lehetőségeket nyitott meg. A levéltárak által végzett digitalizálási munkafolyamatok következtében a kutatás tér- és időbeni összetevői átalakultak, friss módszerek kialakulása jellemzi a 20–21. század fordulóját. A közgyűjteményekben található forráscsoportok modern technikával való feldolgozása és közzététele lehetővé teszi a kutató számára, hogy akár otthonról, a világháló segítségével végezhesse el az adatgyűjtést, kiváltva ezzel azokat az időigényes melléksituációkat, amelyek nélkül adott időegység alatt akár többszörös munkavégzésre is képes lehet.

Az önkormányzati levéltárak egy közös honlap² segítségével osztják meg az érdeklődő közönséggel azokat az adatbázisokat, digitális állományokat, amelyeket munkájuk során állítottak, állítanak elő. Az adatbázisok rekordjai mögött már számos esetben megtalálható az adott irat szkennelt verziója is, ezzel téve teljes körűvé az elektronikus kutatás lehetőségét.

Az internet térhódításával és a közgyűjtemények digitalizálási munkálataival egyre könnyebb létrehozni virtuális összeállításokat, az ország különböző pontjairól származó iratok segítségével. A régió- és helytörténet-kutatás perspektívái is új horizontot nyerne ezáltal, hiszen a helyi, „kézzelfogható” gyűjteményeken kívül olyan országos és speciális forrásbázisok is elérhetővé válnak, amelyek kutatására eddig nem volt lehetőség, vagy a kutató nem is gondolta, hogy az adott levéltár, könyvtár, múzeum által őrzött emléksanyagok számára is nyújthatnak hasznos információt.

Dolgozatomban egy kompilációt szeretnék közzélni azon iratokról, amelyek Budapest Főváros Levéltárában találhatóak, viszont tartalmukat tekintve a bihari térséghez kapcsolódnak. Jelen tanulmány keretei nem adnak lehetőséget arra, hogy minden egyes iratot bemutassak, de azt gondolom, hogy rávilágíthatok azokra a lehetőségekre, amelyek a Biharral foglalkozó kutatók előtt is nyitva állnak.

¹ A tanulmány a TÁMOP 4.2.1./B-09/1/KONV-2010-0007 számú kutatóegyetemi pályázat keretében és támogatásával készült.

² www.archivportal.hu

Ezúton szeretném megköszönni kollégáimnak, Palics Katalinnak és Biró Aurélnak, az iratok összegyűjtésében nyújtott segítségüket.

Házassági szerződések

A 19. század második felében terjedt el polgári körökben is a házassági szerződés intézménye. Ezen egyezmények célja az volt, hogy pontosan szabályozzák a hozomány, az ingó és ingatlan vagyon státusát, illetve a különböző, a házasság során jelentkező élethelyzetekre is próbáltak megoldási formákat rögzíteni.

A Gálospetriben lakó Reismann Albert és leendő felesége, született Oesterreicher Lúdia közötti szerződésből³ tudjuk, hogy a feleség hatezer forint értékben készpénzt, míg ezer forint értékben ingóságokat vitt a házasságba. A férj saját ingatlanal rendelkezett, hiszen a leendő feleség költözött hozzá. Reismann Albert kötelezte magát, hogy háromezer forintos hitbért tesz felesége számára, ezzel is biztosítva az esetlegesen özvegyen maradó Reismann Albertné életét. Nagyon pontosan, több részben is foglalkoztak az esetleges válás, különköltözés, illetve elhalálozás utáni öröklés kérdésével. Ha a feleségnek el kell költöznie, akkor a férj az elválási folyamat hivatalos lezárásáig köteles számára havonta ötven forint tartásdíjat fizetni. Ha a feleség a házasság ideje alatt gyermektelenül halálozik el, akkor a harmadik év után atyja, vagy annak örökösei és a férj fele-fele részben részesednek az egykori hozományból.

Molnár Béla⁴ pusztahídközi⁵ és Czettel Gizella budapesti lakos 1898-ban kötöttek házassági szerződést.⁶ A szerződés értelmében Czettel Gizella tízezer forintot ad át a leendő férjnek – betétkönyv formájában –, amelyet a későbbiekben ő szabadon kezelhet. A leendő feleség az ingó vagyontárgyainak (ruhanemük, bútorok, arany, ezüst ékszerek) tulajdonjogát fenntartja, de a közös használatot engedélyezi. Molnár Béla is alkalmazta a hitbér lehetőségét: ezen a címen ötezer forintot köt le a felesége számára, amelyet halála esetén ki kell szolgáltatni. Számunkra fontos adalékként szolgál, hogy bepillantást nyerhetünk Molnár Béla anyagi helyzetébe is. 1898-ban a férj tizenötezer forint vagyonnal rendelkezett. A szerződésben tisztázták a tulajdonjogi kérdéseket is, hogy elkerüljék az esetlegesen később bekövetkező válási procedúra miatti bonyodalmakat.

³ BFL VII. 173. 2873/1889. Reismann Albert és felesége házassági szerződése.

⁴ Molnár Béla pusztahídközi gazdálkodó volt, akinek üzleti érdekeltségei túlmutattak a vármegye határain, hiszen ismerünk olyan budapesti vállalkozást is, amelyben tulajdonrészt bírt. Erre lásd: BFL VII. 176. 1151/1899. Pollák Bernát és Molnár Béla adásvételi szerződése.

⁵ Pusztahídköz Berettyóújfalu mellett található.

⁶ BFL VII. 176. 2092/1898. Molnár Béla és Czettel Gizella házassági szerződése.

Amennyiben a házasság annyira megromlana, hogy a házaspár különköltözzenek, akkor a férj köteles havi ötven forint tartásdíjat fizetni a feleség számára mindaddig, amíg a fennálló helyzet valamilyen formában meg nem oldódik, vagy rendezésre nem kerül.

Hangsúlyos szerepet kapott az öröklés kérdése, amelyet szintén részletekig menően szabályoztak. Ha a házasságkötést követő három éven belül hunyna el a feleség, akkor a férj köteles az egész, fentebb írt hozományt visszaadni a feleség családjának. Ha a 3–6. év között hunyna el, akkor a hozomány 2/3 részét köteles visszaszolgáltatni. Amennyiben a 6–9. év közötti időszakban következne be a halálozás, akkor a hozomány 1/3 részét kellene visszaadnia a szülőknek. Kilenc év után a hozomány teljes körű örökösévé a férj válik.

Czincz Zsigmond ottományi lakos a szerződés-kötés napján⁷ átvett huszonötezer forint hozományt, amelyet azután szabadon kezelhetett. Az irathoz egy leltárt is csatoltak, amelyben Czincz Zsigmondné ingóságait vették számba.⁸ Az inventárium pontos képet ad egy polgári családból származó leány ingóságairól, amelyet a megkötésre kerülő házasságába vitt.

Az öröklés kérdését itt is a legmesszebbmenőkig szabályozták a későbbi pereskedés elkerülése végett. Ha Czincz Zsigmond a házasságkötést követő három éven belül elhalálozna, akkor a feleség – Malvin – a saját ingó hozományán felül, csak a közszerzeményi illetményt kapná meg. Ha a három év eltelt, akkor a férj vagyonából további huszonötezer forintra tarthat igényt.

Ha Malvin halna meg három éven belül, akkor a férj köteles a hozományt és a feleség ingóságait a családnak visszaszolgáltatni. Ha három év után hunyna el, akkor az egész hozomány a férj tulajdonát fogja képezni.

A különélést harminc napon túl tekintik folyamatosnak, ebben az esetben a férj köteles a neje részére havi százhuszonöt forintot fizetni, mindaddig, amíg nem rendezik a kialakult helyzetet.

Házassági egyezségek

A házassági egyezségek, megegyezések általában a különválást, válást lezáró szerződések voltak. Az ilyen egyezmények szabályozták a vagyonmegosztást, a tartásdíjat, esetlegesen a gyermekelhelyezés kérdését is.

⁷ 1891. május 23.

⁸ BFL VII. 211. 432/1891 Czincz Zsigmond és Schlesinger Malvin házassági szerződése.

Báró Köngiswarter Herman és feleségének egyezkedéséről fennmaradó iratban jelenik meg a gyermek elhelyezésének kérdése. Az 1900. november 20-án, Budapesten kötött egyezség kapcsán a felek kölcsönösen azt állították, hogy házasságuk a másik miatt romlott meg.⁹ A feleség, született Blaskovits Melanie, gyapjui lakos, keresztényként nem támogatta az elválást, ezért az ágytól, asztaltól való elválasztást kérte a Nagyváradi Királyi Törvényszéktől.

A feleség és a közös gyermek a gyapjui kastélyt kapta lakhelyül, viszont a birtok kezelését továbbra is a férj irányította. A nőtartás díját évi hatvanezer forintban állapították meg, amely az ágytól, asztaltól való elválás esetleg felbontó ítéletté történő változása után is járna a feleségnek.

A megállapodás aláírásától számított nyolc napon belül a férj által kezelt, de a feleség tulajdonát képező vagyont vissza kellett juttatni a jogos tulajdonosnak, illetve a közös tulajdont képező tárgyak a férjnél maradtak, viszont azok értékét a felek képviselői megállapították és a forintosított összeg felét a férjnek készpénzben kellett kiegyenlítenie.

A gyermekük, Jani 1890. február 10-én született Bécsben. A fiú az atyjánál marad, nála nevelkedik nagykorúságáig. A felek megállapodnak, hogy a gyermek, akárhol is lakjon, jó katolikus szellemben, a másik fél tiszteletére lesz nevelve. A láthatások pontos időhatárait is megadták: nyáron, a vizsgák letétele után a férj elengedi a gyermeket öt hétre, illetve még évente két alkalommal, hét-hét egymást követő napra az édesanyjához.

Az érsemjéni Szunyogh Zsigmond és Szunyogh Zsigmondné két egyezsége a visszafordíthatóságról tanúskodik. 1900. február 2-án, Budapesten kötöttek egy eltartásról szóló szerződést, mivel a házastársak között kibékíthetetlen ellentét lépett fel.¹⁰ A férj beleegyezett, hogy felesége tőle külön éljen, amíg a válás meg nem történik. A férj addig havi 400 korona tartásdíjat fizet a feleségének.

Kevesebb mint három hónappal később egy újabb szerződést kötöttek a házastársak.¹¹ A kontraktus azt mutatja, hogy a feleknek sikerült rendezni vitás kérdéseiket és a megbékélést egy házassági, illetve öröklési szerződéssel pecsételték meg. Szunyogh Zsigmond megfogadta, hogy május 1-jétől minden hónapban havi négyszáz koronát

⁹ BFL VII. 184. 1607/1900 Báró Köngiswarter Herman és Hermanné megállapodása.

¹⁰ BFL VII. 203. 145/1900 Szunyogh Zsigmond egyezsége feleségével, született Fráter Emmával.

¹¹ BFL VII. 203. 537/1900 Szunyogh Zsigmond és felesége között kötött házassági és öröklési szerződés.

juttat a feleségének, saját szükségleteire. Az 1900. április 29. után¹² gyűjtött újabb szerzeményeket, vagyongyarapodást fele-fele arányban osztják meg egymást között, ha esetlegesen a házasság mégis válással végződné. A férj saját vagyonából húszezer koronát köt le hitbér címén, amelyet a feleség minden eshetőség dacára meg fog kapni. Arra is kötelezték magukat, hogy vagyonukat a három gyermekük (vagy esetlegesen a még megszületendők) között osztják meg, azt csak ők örökölhetik. Ezzel a szerződéssel a korábban kötött egyezséget is semmissé nyilvánították.¹³

Végrendeletek

A végrendeletek olyan speciális irattípust alkotnak, amelyek a családfakutatásokat végzőktől a professzionális kutatókig mindenki számára értékes információkat adhatnak. Az egyén élettörténetén, családi kapcsolatain túl bepillantást nyerhetünk az illető anyagi helyzetébe is, amelyek alapján mikro- és makro-társadalomtörténeti, gazdaságtörténeti, esetlegesen eszmetörténeti kérdésekre kaphatunk válaszokat.

A szentpéterszegi L. Turzó Lajos és felesége – született Pető Julianna – a budapesti Vöröskereszt kórházban dr. Sümeghi László kamarai közjegyző-helyettes előtt közös végrendeletet fogalmaztak meg.¹⁴ A felek kölcsönösen egymást nevezték meg örökösként, amely önmagában még nem jelent újdonságot, újszerűséget, friss adatokat egy kutató számára. Az okirat jelentőségét inkább a kirajzolódó Turzó-családfa, illetve az örökléssel kapcsolatban Szentpéterszeg helyrajzi neveinek felbukkanása adja.

A férj a két elhunyt testvére után maradt négy árva gyermeknek háromszáz-háromszáz korona kifizetését hagyta meg, ezenkívül a szintén L. Turzó Lajos nevet viselő unokaöccse öt gyermekének kilenc hold földet adott a szentpéterszegi határban.¹⁵ Egy kikötést tett csupán: a haszonélvezeti jog a feleségét illeti, annak haláláig.

Turzó Lajosné szintén megemlékezett saját családjáról. Halála után testvére, Pető Lajos három gyermekének ezer-ezer korona kifizetéséről rendelkezett.

Végrendeletükben a szentpéterszegi református egyház is szerepel, közösen négyezer koronát adományoztak, amelyet haláluk után kell kifizetni. Azt kérték, hogy az örökségből származó összeget a templom felújítására, karbantartására fordítsák.

¹² Ezen a napon kötötték az újabb szerződést.

¹³ A csatolmányok között két levél is szerepel, amelyekből tudjuk, hogy Szunyogh Zsigmond 1904. szeptember 29-én hunyt el Érsemjénben.

¹⁴ BFL VII. 153. 405/1913. L. Turzó Lajos és felesége közös végrendelete.

¹⁵ A kilenc hold a Sorbán-, a Szamuka-, a Gunárháti- és a Temető-dűlőkben, illetve a régi Malomkertben és a Kenderföld nevet viselő területeken feküdt.

Szerepi Kelemen Sándor végrendelete jó példa arra, hogy egy-egy testamentum széles körű családfakutatás alapját képezheti.¹⁶ Kelemen Sándor két kiskorú gyermeket, Kornis Károlyt és Istvánt, tette meg örököséivé, akik szüleikkel Kisterpesden (Bihar vármegye) laktak. Az örökség gondnoka és ügyviselője báró Döry József lesz, aki a gyermekek huszonegyedik életévéig kezelte a hagyatékot, majd zárszámadást követően átadja azt a megnevezett örökösöknek. A végrendeletben szereplő személyek, akik között a rokonokon kívül néhány hűséges alkalmazott és jó barát is feltűnik, a vármegye különböző településein éltek. Az említett városok és falvak – Püspökladány, Bihardancsháza, Báránd, Szerep, Nagyvárad – megyei szinten kiterjedt kapcsolati hálóról árulkodnak. A végrendeletből megtudhatjuk, hogy Kelemen Sándornak több ingatlan is a tulajdonát képezte, de ő Nagyváradon élt. A családi sírkertet a nagyváradolaszi temetőben találjuk, ahova később az örökhagyót is temették.

Ledig Dezső vértesi földbirtokos végrendeletében örökösként feleségét – született Mauksch Olgát – nevezte meg, mivel házasságukból gyermekük nem született.¹⁷ Ledig Dezső tehetős ember volt, hiszen Vértesen, Nagylétán és Hosszúpályiban is találunk egy-egy ingatlant a nevéen. Ettől még nem nevezhetnénk jómódúnak, azonban az apjától, Ledig Henriktől, örökölt harmincegy hajdúböszörményi ingatlan, illetve a néhai Ledig Sámuel után rászállt tizenötezer forint készpénz már egy jelentős vagyon körvonalait rajzolja meg előttünk.

Ledig Dezső vagyonának egy részét rokonának özvegye haláláig használhatta, rendelkezhetett vele. Özvegy Ledig Sámuelné a hajdúböszörményi ingatlanokat és a tizenötezer forintot élete végéig sajátjaként kezelhette.

A biharnagybajomi Lékay Arzén kereskedő, majd földbirtokos végrendeletében egy olyan személyt nevezett meg örököséiként, akivel nem állt rokoni kapcsolatban.¹⁸

A végrendelező kivételes módon édesanyja egykori ápolóját, Párvy Mihálynét – született Maraschek Irma – jelölte meg kedvezményezettként, akinek azonban számos meghagyást is végre kellett hajtania.

A Biharnagybajom piacán fekvő 765. és 766. sorszámú lakóházakat egy szegény sorsú emberek ellátását szolgáló kórház alapítására adta Lékay Arzén, amely adományánál kikötötte, hogy az viselje megboldogult édesanyja¹⁹ nevét.²⁰ Emellett

¹⁶ BFL VII. 173. 2/1876. Szerepi Kelemen Sándor végrendelete.

¹⁷ BFL VII. 173. 4541/1897. Ledig Dezső végrendelete.

¹⁸ BFL VII. 176. 1301/1899. Lékay Arzén végrendelete.

¹⁹ Özvegy Lékay Arzéné, született Sólyom Julianna.

²⁰ A kórház alapítása édesanyja óhaja volt.

tízezer forint készpénzt tett le egy újabb alapítvány formájában, a Bihar vármegyei központi pénztárban, amely kamataiból egy kezelőorvost kell majd alkalmazni a létrehozandó kórházban.²¹ Ha a nevesített tőke, amely „érintetlenül fenntartandó örökidőre” többet kamatozna, akkor azt a kórház épületeinek tatarozására, kórházi felszerelések és orvosi műtőszerek beszerzésére kell fordítani.

A kórház megnyitását halála után tíz évvel rendeli el Lékay Arzén, addig a lakóházakat és a pénzt örököse és annak családja, mint haszonélvezők bírják, azzal a kikötéssel, hogy az éves kamatokat kötelesek befizetni a központi pénztárba, minden év szeptember 11-ig.²²

Kasztl Sándor káptalani intéző, nagyzomlinpusztai lakos is minden ingó és ingatlan vagyonát feleségére – született Harsányi Jolán – hagyta.²³ A feleségétől annyit kért, hogy halála után harminc szentmise áldozat kiszolgáltatásáról gondoskodják az elhunyt lelki üdvéért.²⁴

A vármegye életében fontos szerepet játszó család tagja, ifjabb körösnadányi Nadányi Pál és neje, született kraloványi Kralovánszky Irén, bakonszegi lakosok kölcsönösen egymást nevezték meg örökösiknek minden ingó és ingatlan vagyonuk tekintetében.²⁵ A Budapesten, 1928. október 13-án kelt szerződés szűkszavúan nyilatkozik a felek vagyoni helyzetéről, de a kölcsönös örökösökként való megnevezés mögött egy gyermektelen házasság bújt meg.

Örökbefogadási ügyek

A nagykereki körorvos, dr. Spitzer Henrik, és neje, dr. Spitzer Henrikné, született Erlich Rozina, örökbe fogadták Weisz Franciska Stefániát.²⁶

A 68 éves orvos és neje gyermektelen házasságuk miatt határoztak úgy, hogy a náluk lakó 19 éves Stefániát örökbe fogadják és örökösükké is teszik. Stefániának az okirat keletkezésének napjától el kellett hagynia a Weisz családnevet, és a továbbiakban csak a Spitzert használhatta.

²¹ Ami négyszáz forintot tesz ki, évi 4%-os kamattal számolva.

²² Lékay Arzén édesanyja ezen a napon hunyt el, ezért lett ez a dátum kijelölve fordulónapnak.

²³ BFL VII. 21. V. (I.) 19/1935. Kasztl Sándor végrendelete.

²⁴ A másolat a dr. Kovácsy Zoltán kispesti közjegyző által őrzött, Kasztl Sándor, egykori pestszentlőrinci lakos irathagyatékában 889/1934. szám alatt is megtalálható.

²⁵ BFL VII. 6. e. V. (I.) 35/1938. ifj. Nadányi Pál és ifj. Nadányi Pálné kihirdetett végrendelete.

²⁶ BFL VII. 161. 5/1902. dr. Spitzer Henrik és neje örökbefogadási szerződése.

A szerződő felek nem zárták ki, hogy a házaspárnak még születik törvényes utóda, de az sem változtatna Stefánia öröklési jogán. Ellentételezésként az örökbefogadott új szüleit tette meg saját örököseinek, ha korábban hunyna el, mint az őt örökbefogadók.

Schwimmer Viktor Vilmos, berettyóújfalui cukrász, örökbe adta kisfiát, Schwimmer Ottót.²⁷

Az előzményekhez hozzátartozik, hogy Schwimmer Viktor Vilmos és felesége, született Szenátor Margit elváltak és egy külön egyezségben rendezték a felmerült kérdéseket.²⁸ A két fél megegyezett, hogy István nevű fiuk a feleségnél marad, míg Ottó²⁹ Friedmannékhoz kerül. Schwimmer Viktor havi tartásdíj fizetését vállalta, illetve még azt, hogy soha nem követeli magának Istvánt. Az Ottót örökbe fogadó szülők, Friedmann Jenő és neje, született Szenátor Szeréna, a feleség rokonai voltak.

Adalékok Móricz Pál életéhez

Móricz Pál országgyűlési képviselő házasság útján került Berettyóújfaluba. A modern gazdálkodás környékbeli meghonosítását kapcsolják össze a nevével. 1861-ben a Sárréti járás szolgabírója, majd 1867-ben Bihar vármegye főjegyzői tiszttét töltötte be. 1869-től több ízben országgyűlési képviselő, viszont nem Berettyóújfaluban, ahol szinte mindig Csanády Sándor győzött. 1903-ban, Berettyóújfaluban hunyt el.

Móricz Pál életéről azt gondolhatnánk, hogy a különböző lexikonok, arcképcsarnokok, almanachok mindent leközltek. Politikai pályafutását tekintve talán így is van, de magánéleti tevékenységeinek hosszú sora még feltárára vár. Néhány bérleti és csereszerződésen keresztül próbálunk Móricz Pál üzleti tevékenységéhez új adalékokkal szolgálni.

Móricz Pál 1885. szeptember 16-án, Miskolczi Barnabás nagyváradi királyi közjegyző előtt kötött szerződést Hüke Lajossal és Gézával, amelyben a bajomi pusztá bérlésének körülményeit tisztázták.

Azonban ez a bérleti szerződés megghiúsult, mivel a Hüke testvérek nem tudták teljesíteni a feltételeket. Helyettük Szamek Éliás vette át a pusztabérlést, amelyet

²⁷ BFL VII. 193. 81/1921. Schwimmer Ottó örökbefogadási szerződése.

²⁸ BFL VII. 193. 82/1921. Schwimmer Viktor Vilmos és felesége házassági szerződése.

²⁹ Ottó 1913. június 29-én született Budapesten.

1885. október 1. és 1894. október 1. közötti terminusra kötöttek meg. Szamek Éliással szemben a feltételek nem változtak, ugyanazok maradtak, mint a Hüke testvérekénél.³⁰

Gazdaságtörténeti adalékként szolgál, hogy a bajomi pusztán dohánytermesztés folyt. Móricz Pál le is szerződött a Brühl Henrik és fiai budapesti nagykereskedő céggel a dohányszállítás és -beváltás kapcsán.

Móricz Pál szinte ugyanabban az évben adta bérbe a bojti határban lévő Lányi-féle birtokot hat és háromnegyed évre Utassy Mórné – született Farkas Fány – pusztanyésti lakosnak.³¹

A bérlés 1883. január 1. és 1890. szeptember 30. közötti időszakra szólt, amelyért évi 6500 forintot fizetett – négy egyenlő részletben – Utassy Mórné. A szerződésben részletesen kitértek arra, hogy milyen formában lehet művelni a bérbe vett földet. A Lányi-féle birtokot három egyenlő részre kellett felosztani, amelyből az egyik ugarként funkcionált. Ez azt mutatja számunkra, hogy a 19. század végén még a háromnyomásos földművelés szisztémáját alkalmazták ezen a birtokon. A bérlő felé elvárásaként jelent meg, hogy fejlessze a birtok infrastruktúráját, ingatlan-ellátottságát: az első évben egy kétszobás juhászlakot, egy tizenkét öles górért és egy húsz öl hosszú birkaszínt kellett építenie.

Birtoktörténeti érdekességként az is kiderül a szerződésből, hogy Móricz Pál pusztája mellett található vejének, Vécsey Tamásnak is a birtoka. Amennyiben Utassyné a vő birtokát is kibérelné, akkor Móricz hozzájárult, hogy egy földterületként kezeljék a két tulajdont.

Az adók kérdését is rendezték a szerződő felek. Az állami és községi adókat a tulajdonos fizeti, míg a bérlet utáni jövedelmi pótdadót a bérlő köteles rendezni.

Utassy Mórné nemcsak Móricz Pállal, hanem feleségével, Móricz Pálnéval – született Miskolczi Borbála – is üzleti kapcsolatba került,³² mivel bérbe vette tőle a Berettyóújfalu alatt fekvő Somota pusztát. A bérlő 1881. szeptember 30. és 1888. szeptember 30. közötti időszakra, évi nyolcezer forintért vehette birtokba az említett földterületet. Ennél a birtoknál is szigorúan kikötötték, hogy három fordulóban művelhetik a földeket, amelyeket a következő módon határoltak be: az egyik forduló a „Földvár-dűlő” a Cserealjától a péterszegi határig, a másik dűlő a tanyára vezető úttól

³⁰ BFL VII. 175. 15/1886. Móricz Pál haszonbérleti szerződése.

³¹ BFL VII. 175. 1234/1881. Móricz Pál haszonbérleti szerződése.

³² BFL VII. 175. 1235/1881. Móricz Pálné haszonbérleti szerződése.

jobbra a péterszegi határig, a harmadik dűlő ugyanazon úttól balra, a Kettősi útig, s az akkori búzavetés belső széléig tartott. Móriczné meghagyta, hogy hét egymást követő évben a bérlő ne vessen kétszer búzát, rozst, vagy kétszerest. Ha mégis megtenné, akkor pedig büntetést kénytelen fizetni a bérbeadónak.

A három forduló közül az egyikbe tavaszi, a másikba őszi vetésnek kell kerülnie, míg a harmadikat fekete ugarként pihentessék. Egy kivételt említ a szerződés, amely miatt az ugart művelés alá lehetne venni: ha a bérlő dohányültetési engedélyt kapna. Ez esetben harminc holdat szakíthatna ki az ugarból. A tavaszi és őszi vetésnél a hagyományos étkezési és takarmánygabonák mellett megjelent a repce és a kukorica is.

A földterület műveléséhez minimum huszonnégy ökör tartását is előírták a tulajdonosok, amely hat fogatot adott ki. A helyben betakarított szénát és szalmát a jószágok ellátására, almozására fordíthatták, de a keletkező trágya elszállításáért a bérlő volt a felelős. A birtokhoz tartozott tiszti lak, cselédlak és ököristálló is, amelyeket a tulajdonos 1882. József-napig használhatott,³³ majd április végén rendes inventárium mellett adta át a bérlőnek. Az épületek karbantartása szintén a bérlő feladatai között szerepelt, akinek évente kétszer kellett a renoválást elvégeznie.

Miskolczy Pál és felesége egymással is kötött szerződést. A csereegyezmény lényege, hogy a gyermekek a későbbiekben könnyebben jussanak az örökségükhöz.³⁴

Ennek érdekében Móricz Pál felesége tulajdonába engedte át azt a tizenegy berettyóújfalui ingatlant, amely a nevéen volt, a felesége pedig a váncsodi ingatlanát adta át a férjének.

A Budapest Főváros Levéltárának irategyütteseiben található bihari vonatkozású iratokról csak egy rövid kivonatot tehetünk közzé. Megkezdett kutatásaink is azt bizonyítják, hogy a regionális közgyűjteményeken kívül és azokon túl is érdemes egy-egy térség, járás, vármegye emlékanyagát kutatni, amihez a sorban megjelenő tudományos gyűjtőportálok óriási segítséget nyújthatnak.

³³ Március 19.

³⁴ BFL VII. 169. 313/1878. Móricz Pál és Móricz Pálné csereszerződése.

Bihar-bezogene Dokumente in den Archiven von Budapest

Die IT-Möglichkeiten des 21. Jahrhunderts ermöglichen solche Schriftvereinigungen, ad die vor einer oder zwei Jahrzehnten man nicht denken hätte.

Durch World Wide Web zeigen sich neue Forschungsperspektiven und Methoden für die lokale Geschichtsforschung, deren Hilfe man einen genaueren, tieferen Eindruck über Komitat Bihar und die geschichtliche Vergangenheit seiner einzelnen Teilen bekommen kann. Die gemeinsame Webseite der ungarischen Regierung (www.archivportal.hu) bildet eine Sammelstelle, die nun für alle akademische Forscher und Interessenten unbedingt sind. Der Datenbasisbau von Datenbanken erweitert Tag zu Tag mit neueren Informationen die Möglichkeit der Erkennung des dokumentarischen Materials. Jeder kann leicht Zugang zu den Archiven der Welt kommen, man muss nur die Webseite besuchen und mit Hilfe der Suchmaschine kann man bis zu einer Minute frische Informationen, Daten, bisher noch nicht publizierte Fragenkreise finden.

Unsere Studie zielt darauf ab: Neben dem Material der lokalen Sammlungen ist heute die Forschung des innerstaatlichen, für heute leicht zu erreichenden Materials keine unmögliche Aufgabe.

Felhasznált források

BFL = Budapest Főváros Levéltára

VII. = A jogszolgáltatás területi szervei

- 6. e. = Budapesti I–III. Kerületi Királyi Járásbíróság iratai. Kihirdetett végrendeletek.
- 21. = Kispesti Királyi Járásbíróság iratai.
- 153. = Rónay Károly közjegyző iratai.
- 161. = Deszkáss Gusztáv közjegyző iratai.
- 169. = Máday Sándor közjegyző iratai.
- 173. = Gászner Béla közjegyző iratai.
- 175. = Steinbach István közjegyző iratai.
- 176. = Stamberger Ferenc közjegyző iratai.
- 184. = Weinmann Fülöp közjegyző iratai.
- 193. = Charmant Oszkár közjegyző iratai.
- 203. = Cottely Géza közjegyző iratai.
- 211. = Mannheimer Ignác közjegyző iratai.

